

Siyasal Liberalizmde Birey İmgesi: Eleştirel Bir Bakış

Mehmet KOCAOĞLU¹

Uğur ALTUNDAL²

Özet

Liberal teoride bireyin toplum içinde nasıl konumlandırılacağına ilişkin bir konsensustan bahsetmek zordur. Birey sadece ekonomik çıkarlarının peşinden koşan bir özne olarak kabul edilebildiği gibi toplumsal işbirliğinin bir parçası olarak da kabul edilmektedir. Siyasal liberalizm bireyin özerkliğini sağlayacak şekilde bireyi toplumun içinde konumlandırma çabalarından biridir. Bu çalışma siyasal liberalizmin bireyi toplum içinde nasıl yerleştirdiğine odaklanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı siyasal liberalizmin bireyi hem ekonomik çıkarlarının peşinde koşan bir özne hem de toplumsal işbirliğinde önemli rol oynayan bir özne olarak inşa ettiğini ortaya koymaktır. Çalışmada ilk olarak siyasal liberalizmde bireyin ve toplumun nasıl yerleştirildiği açıklanmaktadır. İkinci olarak siyasal liberalizmin birey anlayışının toplumdaki kopuk bir özne yarattığı eleştirileri dikkate alınarak birey ve toplum arasındaki ilişkinin etkileşime, iletişime ve işbirliğine dayanan doğası ortaya koyulmaktadır. Üçüncü olarak siyasal liberalizmde kamusal ve özel alan ayrımının birey özerkliği üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Son olarak ise siyasal liberalizmin

1 Yrd. Doç. Dr. , Necmettin Erbakan Üniversitesi, Adalet MYO, mkocaoglu@konya.edu.tr

2 Doktora Adayı, Syracuse Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü, ualtunda@syr.edu

bireyi toplumdan kopuk olarak konumlandırmadığı gibi toplumu da bireyin özerkliğini ortadan kaldıracak şekilde kurgulamadığı aksine bireyin özerkliğinin koruduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birey, Haklar, Özgürlük, Özerklik, Siyasal Liberalizm

Giriş

Liberal teoride temel problemlerden biri bireyin toplum içerisinde nasıl konumlandırılacağıdır. Eleştiriler bireyin toplumdan kopuk olarak tasvir edilmesini sorgularken liberal teori içerisinde kalem oynatan düşünürler arasında bireyin özerkliği hususunda bir görüş birliği vardır. Bir başka deyişle temel hakların ve özgürlüklerin sahibi olan bireyin liberal teori içerisinde ayrıcalıklı ve biricik bir pozisyona sahip olduğu noktasında bir ortak kabul vardır.

Bununla birlikte bireyin temel hakları ve özgürlüklerin doğasına ilişkin liberal teori içerisindeki temel yaklaşımlar arasında farklılıklar mevcuttur. Siyasal liberalizm ekonomik haklara ve özgürlüklere ek olarak sosyal ve siyasal haklara da önem verirken liberteryanizm ise negatif özgürlüklere önem vermektedir. Bu yüzden haklara ve özgürlüklere verilen önceliklerdeki farklı yaklaşımlar liberal teoride bireyin farklı şekilde konumlandırılmasına sebep olmaktadır.

Negatif haklara ve özgürlüklere öncelik veren liberteryenler bireyi sadece ekonomik alanda eyleyen özne olarak kabul eder. Bu sebeple bireyin temel haklarının ve özgürlüklerinin ve özerkliğinin korunması amacıyla çok sınırlı bir devlet anlayışı kabul ederler. Bireyin özerkliğinin sağlanması ve korunması bireylerin birbirlerine zarar veren haksız eylemlerinin engellenmesi gerektiğini savunurlar. Ayrıca temel hak ve özgürlükleri koruma fonksiyonunun dışına doğru genişleyen devletin birey özerkliğine zarar vereceğini vurgularlar. Devletin adalet ve güvenlik hizmetlerinin sağlanması dışındaki fonksiyonları sağlamak adına vergi toplayıp harcaması bireylerin özerkliğine bir saldırı olarak değerlendirilir.

Negatif hakların ve özgürlüklerin bireyin özerkliğini sağlamak noktasında yeterli olabileceği liberal teoride tartışma konusudur. Bireyin özerk olabilmesi için devletin bir takım pozitif hakları ve özgürlükleri tanıması gerektiği eşitlikçi liberaller tarafından savunulur. Bireyin özerk olabilmesi, istediği hayatı seçebilmesi ve bu hayatı pratiğe dökebilmesi için pozitif özgürlüklerin önemli bir araç olduğu dile getirilir. Özellikle eğitim ve sağlık gibi imkânlardan yoksun kalan bireylerin özerk olabilmemesinin mümkün olmadığı vurgulanır.

Ayrıca sosyal ve doğal talihten kaynaklı eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin de bireyin özerkliğinin sağlanması ve korunmasında en önemli engeller olduğuna işaret edilir. Bireyin yoksul bir ailenin çocuğu olmasının, pek çok imkândan yoksun bir coğrafyada doğmasının ve büyümesinin, cinsiyetinin, etnik kökenin, yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinin bazen bireyin özerkliğinin sağlanabilmesinde ciddi engeller yaratabildiği vurgulanır. Bireyin özerk bir özne olabilmesi bu tür sosyal ve doğal talihten kaynaklı adaletsizliklerin kaldırılmasını gerektirir.

Bireyin ekonomik alan dışında sosyal ve siyasal alanda da özerk olabilmesi için bu alanlardaki adaletsizliklerin giderilmesi önemlidir. Her şeyden önce bireyin sadece ekonomik alanda eyleyen bir özne olmayıp sosyal ve siyasal özne olduğu vurgulanır. Bu alanlarda da kaçınılmaz olarak farklı iyi hayat anlayışlarına sahip bireylerinin kendi iyi hayat anlayışlarına uygun olarak yaşayabilmelerinin özerk olabilmeleri açısından önemine işaret edilir. Bireylerin özerk olabilmesi için devletin kapsayıcı bir doktrine dayanmadan siyasal ve sosyal alanı düzenlemesinin gerektiği savunulur. Bunun yanında her bireyin özel ve kamusal alanda da özerk olabilmesi için devletin sosyal hayatı ayrıntılı bir şekilde planlamamasının önemli olduğu dile getirilir. Ancak bu özel ve siyasal alanda yapılan her türlü adaletsizliğe seyirci kalanacağı anlamına gelmez. Bireylerin özel alanda ve siyasal alanda temel hakları ve özgürlükleri pazarlık konusu yapamayağı ve ihlal edemeyeceği savunulur. Bireyler toplumda ortaya çıkan sorunları siyasal alanda makuliyet ve müzakere sınırları içerisinde farklı arka planlarından hareketle sahip oldukları iyi hayat anlayışları çerçevesinde çözüm bulmaya çalışmaları gerektiği vurgulanır.

Liberal teori içerisinde bireyin nasıl konumlandırılacağına ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu çalışma siyasal liberalizmin birey anlayışının siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarımlarına odaklanmaktadır. Çalışmanın temel amacı siyasal liberalizmin bireyi hem kendi ekonomik çıkarını arayan rasyonel bir özne hem de sosyal işbirliğinde önemli bir rol oynayan özne olarak konumlandığını ve bunu yaparken bireyin özerkliğine zarar vermediğini ortaya koymaktır. Bu çalışmada ilk olarak siyasal liberalizmin birey anlayışı açıklanmaktadır. Ardından bu birey anlayışının komuniteryen ve feminist eleştirileri dikkate alınarak siyasal liberalizmin birey kamusal ve özel alanda nasıl konumlandırıldığına odaklanılmaktadır. Son olarak ise bu eleştiriler ışığında bireyin siyasal liberalizmdeki yeri irdelenmektedir.

Siyasal Liberalizmde Bireyin Yeri

Rawls adil bir toplum yaratmaya odaklanır. Bir Adalet Teorisi adlı eserinde iyi düzenlenmiş bir toplumda adaleti sağlayacak ilkeleri ortaya koyar. Adil bir topluma erişmek için varsayımlarını sunar. Adil bir toplumda toplumsal kurumlarda adaletin rolünün ne olacağına karar vermek için düşünsel deneyine girer. Bu düşünsel deneyde adil bir toplumda eşit vatandaşların özgürlüklerinin garanti altında olduğu ve siyasal pazarlığın konusu yapılamayacakları en başta kabul edilir (Rawls, 1971: 4). Buna ek olarak iyi düzenlenmiş bir toplumda, bireylerin karşılıklı olarak adalet ilkelerini kabul etmelerini gerektirdiğini vurgular. Herkesin adalet ilkelerini kabul etmesi adaletin sorunsuz işlemlerini sağlar. Adalet ilkelerinin toplumsal kurumlara uygulanacağı kabul edilir (Rawls, 1971: 6). Adalet ilkelerine varsayımsal orijinal pozisyon aracılığıyla ulaşılır.

Orijinal pozisyon bireylerin adaletin ilkeleri üzerinde anlaşmaya varmalarını sağlamak için düşünsel bir deneydir. Bu pozisyonda hiç kimse toplum içindeki yerini, sınıfını, statüsünü, zeka düzeyini ve cinsiyetini bilmez (Rawls, 1971: 12). Ayrıca bireylerin kendi iyi hayat planlarının ne olacağını bilmedikleri kabul edilir. Buna rağmen iyi bir hayat yaşamak için gerekli olan hakları, özgürlükleri, fırsatları, gelir ve refahı, öz

saygıyı içeren temel değerleri tercih edecekleri varsayılır (Rawls, 1971: 62). Bilgisizlik peçesi kimsenin doğal talihi ve raslantısal olan sosyal özellikleri sebebiyle avantajlı ya da dezavantajlı olmasına izin vermez (Rawls, 1971: 312).

Bireyler bilgisizlik peçesinin ardında toplumdaki konumlarının ne olacağını bilmeden yerlerini alırlar. Orijinal pozisyon ve bilgisizlik peçesi varsayımsal bir sözleşme yapılabilmesi için gerekli düşünsel zemini yaratarak adil bir başlangıç durumunda adalet ilkelerinin seçilebilmesine imkân verirler. Sonuç olarak bu pozisyonda olanlar sosyal bir işbirliği içerisinde temel hak ve özgürlüklerle, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerle ilgili olan adalet ilkelerini seçerler (Rawls, 1971: 15). Bu süreç sonucunda şu iki ilkeye ulaşırlar (Rawls: 1971: 312):

Birinci ilke: Her bireyin herkes için eşit derecede geçerli olacak bir özgürlük sistemiyle uyumlu olarak temel özgürlükleri maksimum derecede sağlayan bir özgürlük sistemine sahip olmaya hakkı vardır (Eşit Özgürlükler İlkesi). İkinci İlke: (a) Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler adil birikimler ilkesiyle uyumlu olarak toplumdaki en dezavantajlı kesimin lehine olacak şekilde düzenlenmelidir (Fark İlkesi) (b) Adil fırsat eşitliği koşulları altında tüm siyasal pozisyonlar ve makamlar herkese açık olmalıdır (Adil Fırsat Eşitliği İlkesi).

Bu adalet ilkelerinin toplumun temel kurumlarına uygulanması gerektiğini ısrarla vurgulayan Rawls toplumun temel kurumlarını ve kapsamını şu şekilde izah eder (Rawls, 1971: 4):

Bizim için adaletin temel konusu toplumun temel yapısıdır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse adaletin temel konusu temel hak ve özgürlükleri, ödevleri dağıtan ve sosyal işbirliğinin avantajlarının belirlenmesine karar veren toplumsal kurumlardır. Temel kurumlarla ifade etmek istediğim temel siyasal, ekonomik ve sosyal düzenlemelerdir. Düşünce özgürlüğünün ve vicdan hürriyetinin yasal korunması, rekabetçi piyasalar, özel mülkiyet ve tek eşliliğe dayalı aile bu temel kurumlardan bazılarıdır. Bir bütün olarak alındığında temel kurumlar insanların haklarını tanımlar.”

Bu iki ilke siyasal liberalizmde bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini eşit kabul etmelerini ve birbirlerine saygı duymalarını sağlar. Bu, hem toplum içinde yaşayan bireyin özerkliğini garanti eder hem de aynı zamanda kamusal güveni artırır (Brooks, 2015: 152). Siyasal liberalizmde birey sadece bu ilkeleri belirlemekle kalmaz aynı zamanda bireyin buna uygun olarak bir ahlaki doğaya sahip olduğu kabul edilir. Birey siyasal liberalizmde doğrunun ve adaletin makul bir siyasal anlayışını anlayabilecek ve ona göre hareket edebilecek bir doğaya sahiptir (Weithman, 2016: 33). Birey sadece kendisinin değil diğerlerinin de toplum içinde bu siyasal adalet anlayışına uygun olarak davranacağını kabul eder. Bir başka deyişle bireyler arasında siyasal adalet anlayışına uygun hareket etmek noktasında bir kabul mevcuttur. Bu tür birey anlayışı Kant'ın eylemi içsel değerinden ötürü yapan birey anlayışıyla örtüşmektedir (Kant, 1984: 170-175).

Siyasal liberalizmde Rawls (1994: 134-140) farklı kapsamlı görüşlere sahip insanların nasıl bir arada yaşayacağına odaklanır. Makul ve rasyonel özne olarak bireyler kamusal akıl süreciyle kararların alınması sürecine katılır. Bunlar ortak bir siyasal anlayışı paylaşır. Bu ortak siyasal anlayış dışında farklı dini, felsefi ve ahlaki değerlere sahip olabilir (Rawls, 1994: 157). Bu siyasal anlayış, bireyin siyasal liberalizmde toplumun bir parçası olarak konumlandırılığının bir delilidir.

Kamusal akıl ve siyasal adalet anlayışı, siyasal liberalizmde, farklı felsefi, dini ve ideolojik arka plana sahip bireylerin bir arada toplumsal ve siyasal hayatta birlikte yaşamalarını mümkün kılar. Bireyler kamusal akıl aracılığıyla siyasal sorunlara ilişkin argümanlarını dile getirip birbirlerine kabul ettirebilir. Kamusal aklın uygulanmadığı bir siyasal arena çoğunluk olanın değerlerine dayalı kapsayıcı bir görüşü azınlıkta olanlara kabul ettirdiği bir sürece dönüşecektir (Waldron, 2015: 115). Oysa bu bireyin özerkliğine zarar verebilir. Bu yüzden bireyler herkesin kendi iyi hayat anlayışına göre yaşamasına izin verecek şekilde kamusal alanda etkileşimde bulunur ve argümanlarını sunarlar.

Siyasal liberalizmde birey, yukarıda ifade edilen adalet ilkelerinin belirlenmesi sürecinde temel aktördür. Birey toplumsal işbirliğine uygun

olarak kendi iyi hayat anlayışının peşinde koşmaktadır. Rawls toplumsal işbirliğinin bir aktörü olarak bireyi konumlandırmaktadır. Dolayısıyla birey toplum içerisinde sadece kendi çıkarlarının peşinde koşmayan aynı zamanda adaletin sağlanmasında toplumsal işbirliğinin önemine uygun olarak belirlenmiş iki ilkenin sınırları içerisinde hareket etmektedir (Kocaoğlu, 2015: 158).

Bireyler siyasal liberalizmde toplumun bir parçası olarak adaletin ilkelerine ve kurumlarına uyma ödevine sahiptir (Greetis, 2015: 237). Dolayısıyla birey rasyonel planlara sahip ama hak ve özgürlüklerini toplumsal bağlam içerisinde kullanan bir öznedir.

Birey kendi düşüncelerini siyasal karar alınması sürecinde özgürce dile getirebilir. Brooks'ın (2015: 141) ifade ettiği gibi siyasal liberalizm bireylerin eşitliğine inanır ve bu yüzden kapsamlı bir görüşün diğerinin üzerinde üstünlüğünün olduğu düşüncesine karşı çıkar. Toplumun genelinde hakim olan inançların ve düşüncelerin bireylerin farklı düşüncelerini kamusal alanda sunmasını kısıtlaması kabul edilmez. Bireyler karar alma sürecinde kendi kapsamlı görüşlerine dayalı düşüncelerini sesli olarak dile getirebilir.

Siyasal liberalizm içinde bireylerin kamusal akıl ve örtüşen görüş birliğine uygun hareket etmesi ve adalet ilkelerine uyması bireylerin özerkliğini garanti eder. Aynı zamanda siyasal liberalizmdeki birbirlerini karşılıklı olarak eşit kabul etme ve saygı duyma ilkeleri (reciprocity ve mutualrespect) bireyler arasında bir sosyal bağ yaratır (Brooks, 2015: 152). Bireyin siyasal liberalizm içinde bu şekilde konumlandırılmasına çeşitli eleştiriler gelmiştir.

Toplum, İşbirliği ve Birey

Liberal teoride bireyin eşit, özerk, rasyonel oldukları yönünde bir kabul vardır. Siyasal liberalizm literatürde çok tartışılmış olmakla birlikte çok da eleştiri almıştır (Douglas, 2012: 7). Komüniteryenler siyasal liberalizmin birey anlayışına önemli eleştiriler getirir. (Walzer 1983, 1990, Sandel 1984, Taylor 1989, 2003, MacIntyre 1984).

Gutmann liberalizmin komüniteryen eleştirmenleri üzerine olan makalesinde liberal siyaset teorisini eleştiren iki temel komüniteryen yaklaşımın olduğunu ifade eder. Buna göre Marx bunlardan en eski olan geleneği temsil ederken diğeri Aristotelesci ve Hegelci köklere sahiptir (Gutmann, 1985: 308). Marx'a kadar uzanan komüniteryen gelenek bireyselliği eleştirirken, sonraki yaklaşım ise toplumu ve kimlikleri bireye ilişkilendirerek ele alır.

Komüniteryenlersiyasal liberalizmin atomik bir birey anlayışı öngördüğünü savunur ve bireyin kimliğinden bağımsız bir analiz unsuru olabileceği varsayımından şüphe ederler. Komüniteryenizmin taraftarlarının paylaştıkları temel eleştiri noktası liberal adalet teorisindeki bireyin toplum karşısındaki önceliği hususudur. Bu kabul onlara göre tarih dışı ve toplumdan kopuk bir birey imgesine neden olur.

Walzer (1983: 9) belli bir toplumun ve kültürün ürünü olan değerlerle ilgili olarak toplumu birey karşısında öncelikli olarak konumlandırır. Ona göre bir toplumun kültürü her zaman için ortaklaşa yapılan bir şeydir ve karmaşık bir özelliğe sahiptir.

Sandel'in (1984: 85) birey yaklaşımı iyi ve doğru dikotimisi ile yakından ilişkilidir. Eğer birey toplum karşısında önceliğe sahipse bu durumda birey aşkın bir öznedir. Rawls'ın adalet teorisi bu anlamda Kantçı deontolojiyi takip eder ve doğruyu iyi karşısında önceler. Oysa Sandel deontolojik yaklaşımın insan doğasının toplumsal doğasını gözden kaçırdığına ve toplumdan soyutlanmış aşkın bir özne anlayışının imkansız olduğunu savunur. Sandel (1982: 168) bu tarz bir birey özerkliğini eleştirir:

Faydacılık farklılıklarımızı dikkate almakta başarısızsa, hakkaniyet olarak adalet de sosyal bir varlık olduğumuzu gözden geçirir. Bireyin bağlılıkları herkes için değişmez ve öncelikli olarak kabul edilirse bu durumda toplumsal yanımızı belli bir iyi hayat anlayışının bir vechesi olarak görür ve belli bir iyi hayat anlayışını da belli bir ahlaki bakış açısından bağımsız bir tesadüfe ve ayırt edilemeyen isteklere ve arzulara indirger. Bu şekilde değeri azaltılan bir iyi hayat dikkate alınır, doğrunun önceliği karşı çıkılmaz bir iddia olarak görünebilir. Fakat faydacılık iyi hayat anlayışını yanlış değerlendirir ve bunu eleştirmeden kabul eden hakkaniyet olarak adalet deontolojik yaklaşım için yanıltıcı bir zafer kazanır.

Sonuç olarak Sandel kimliğin belli sosyal bağlılıklara ve amaçlara bağlı olduğunu ve bireyi toplumsal bağlarından soyutlayarak ahlaki ilkelere ulaşamayacağını göstermek ister. Fakat Sandel'in yaklaşımı ahlaki ilkelere ulaşmakta gerekli tarafsızlığı sağlayamaz. Çünkü toplumsal kimlikler çeşitlidir ve tesadüfidir. Toplumsal kimliklerin çok farklı boyutları vardır. Her bireyin toplumsal bağlılıklarını dikkate alarak bir görüş birliğine ulaşsak bilegelecek jenarasyonlara uygulanabilecek adalet ilkelerine ulaşamayabiliriz. Rawlsçı adalet ilkeleri bu tesadüfiliğin üstesinden gelir.

Gutmannkomüniteryenizmin temel iddialarına odaklanır. Ona görekomüniteryenler liberal hakları ve liberallerin bireyin toplumda içindeki konumuna ilişkin duruşlarını geçersiz kılamaz. GutmannRawls'ın Kantçı yapısalcılıktan kendi yaklaşımını nasıl farklılaştırdığınıRawls'ın temel değerlere ilişkin kapsayıcı olmayan yaklaşımıyla ortaya koyar. Bu bağlamda Rawls'ın teorisinde “doğru” olan “iyi” olanı görmezden gelmez. Rawls haklar, özgürlükler, güç, fırsatlar, gelir, refah ve özsaygı gibi belli toplumsal gerçeklerin varlığını kabul eder. Bir başka deyişle Rawls toplumsal gerçekleri ve bağlılıkları red etmez aksine tikel olan kimlikleri sınırlandırarak çoğulcu bir toplumda görüş birliğine ulaşmak için gerekli zemini sağlar (Gutmann, 1985: 316-317).

Siyasal liberalizm içinde birey kendi iyi hayat planını seçebilmekte ve kendi çıkarlarının peşinde koşarken toplumsal ilişkilerden ve bağlardan kopuk değildir. Siyasal liberalizme göre bireyler kendi hayat planlarını kendi dünya görüşlerine uygun olarak belirleme özgürlüğüne sahipken toplumun mutlak olarak bireyin hayatının her alanını belirleyici bir yapı olmasına müsaade edilmemektedir. Dolayısıyla toplumun birey üzerinde önceliği söz konusu değildir. Bireyler sosyal, siyasal ve ekonomik toplumsal olmak üzere hayatın her alanında etkileşimde olup toplum içinde konumlanmışlardır.

Bireyler farklı dünya görüşlerine sahiptir ve hangi hayat tarzının en iyi olduğu noktasında aralarında bir anlaşmazlık söz konusudur. Fakat siyasal hayatta bireyler arasında adaletin ne olduğu konusunda bir görüşbirliği vardır (Mcmahon, 2014: 1-2). Siyasal liberalizm içinde bireyin

bu konumu sadece kamusal alanla sınırlı olmayıp özel alanda da geçerlidir. Birey komüniteryenlerin dediğinin aksine toplum ile sıkı bir şekilde toplumsal işbirliğinin parçası olarak konumlandırılır. Bunu yaparken birey sosyal hayatında tikel özelliklerine tam anlamıyla sahipken aynı şekilde bu tikelliklerine dayanan düşüncelerini kamusal alanda dile getirebilir. Ancak bu düşüncelerinin bir yasaya dönüşebilmesi diğer bireyleri ikna edebilecek argümanları sunabilmesine bağlıdır. Dolayısıyla birey hiç olmadığı kadar liberalizm içinde toplumsal bir boyuta sahip olur. Siyasal liberalizm içinde bireyin özel alandaki konumu ve özerkliğine dair varsayımları feministlerin zorlayıcı eleştirileriyle karşılaşır.

Kamusal ve Özel Alanda Birey

Siyasal liberalizmde bireyin kamusal ve özel alanlarda nasıl yerleştirileceği önemli tartışma konularından birisidir. Feminist yaklaşım siyasal liberalizmin özel ve kamusal alan arasındaki ayrımına, liberalizmin adalet ilkelerinin aile içi ilişkilere uygulanıp uygulanamayacağı, adil bir ailenin ne olduğu, çocukların adalet ile ilgili olarak aileden ne öğrenebileceği sorularına eğilir (Abbey, 2013a: 1-2). Özellikle kamusal ve özel alan ayrımının kadın bireylerin özerkliğine zarar verdiği iddia edilir. Ailenin adalet sorununun dışında bırakılması özellikle kadınların bireysel haklarına, özgürlüklerine ve özerkliklerine zarar verdiği dile getirilir.

Siyasal liberalizmin feminist eleştirilerinden biri Rawls'ın adalet ilkelerini özel alaniçin uygulamadığıdır. Bazı feministler için ailenin adalet ile ilgili oynadığı rol sorgulanmalıdır. OkinAdalet, Cinsiyet ve Aile adlı kitabında cinsiyet ile ilgili eşitsizliklerin kadınların özerkliğine zarar verdiğini dile getirir. Kadınların aile içinde karşılaştığı problemler, iş yeri problemleri, siyasal temsil adaletsizliği tüm bunlar kadınların özerkliğini aşındırdığını ifade eder. Özel alan ve kamusal alan arasındaki döngüsel ilişkiye ışık tutarken toplumsal olarak inşa edilmiş rasyonel aile adına kurumlar tarafından üretilen eşitsizliği vurgular. Okin bunu cinsiyet farklılığının derin bir şekilde kurumsallaştırması olarak adlandırır (Okin, 1989: 3-8).

Okin'e göre kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrım sıkıntılıdır; çünkü aileyi politik olmayan bir yapı olarak görür ve aile içindeki güç ilişkilerini gözden kaçıır. Okin'in eleştirileri iki hususa odaklanır; bunlardan birincisi Rawls'ın adalet ilkelerinin aileye uygulanmasını reddeden varsayımıyken ikincisi ise kadınların orijinal pozisyonda ihmal edilmiş olmasıdır.

Okin'in nazarında Rawls'ın ailenin toplumun önemli bir kurumu olduğunu kabul etmekle doğru bir adım atmış olsa da aileyi otomatik olarak adil kabul etmek noktasında yanılmaktadır. Aile her zaman adalet ve karşılıklılık esasında hareket edilen bir kurum olmadığı gibi baskının ve sömürünün kaynağı da olabilir. Bu yüzden Okin'e göre ailenin nasıl adil olacağını açıklanması gerekir aksi takdirde Rawls'ın bireyin ahlaki doğasının adil bir aileden başlayarak kurulacağı varsayımı üzerine kurulan adalet teorisi sağlam temeller üzerine inşa edilmiş olur (Okin, 1989: 99).

İkinci olarak Rawls orijinal pozisyonda kadınların pozisyonunun tam olarak açıklamaz. Orijinal Pozisyonda rasyonel ve karşılıklı olarak ilgileri olmayan bireyler kendi sosyal pozisyonlarını ve özelliklerini bilmeksizin adaletin ilkelerini bulmaya çalışırlar. Rawls, sosyal statü, sınıf pozisyonu, kabiliyetler, zeka ve iyi hayat anlayışları gibi bilgisizlik peçesinin ardındaki bireyden saklanan belli tikellikleri sayarken cinsiyeti zikretmez. Okin (1989: 91) bu tavrın iki şekilde yorumlanabileceğine işaret eder; bunlardan birincisi Rawls "diğer benzeri tikellikler" başlığı altında cinsiyeti dahil etmiş olabilir. İkincisi ise Rawls cinsiyeti önemli olarak görmüyor olabilir. Okin bu ikinci yorumu Rawls'ın orijinal pozisyondaki bireyler için aile reisi kavramını kullandığına işaret ederek destekler. Ona göre kadınlar orijinal pozisyonda temsil edilmelidir ve adalet hakkında teori üretirken yapılacak en doğru davranış tarih dışı bir soyutlama olmayıp her bakış açısını ve bireylerin tikelliklerini hesaba katan dikkatli bir süreç olmalıdır (Okin, 1989: 15).

Okin (1989: 93) ailenin kamusal ve özel alanlardaki rolüne ilişkin düşüncelerinde Rawls'ın net olmadığını savunur. Rawls aileyi temel bir toplumsal kurum olarak saymış olsa da aile adalet ilkelerinin

uygulanmadığı özel bir kurum olarak kabul edilmektedir. Okin'e göre Rawls'ın teorisinde aile temel kurum olarak sayılmış olsa bile teorinin geri kalanın da ihmal edilmiştir.

Rawls kamusal ve özel alan arasındaki ayrımına ek olarak özel alanı müdahale dışı bırakarak aile içinde adaletsizliklere seyirci kalmakla suçlanır (Brettschneider, 2007: 20). Fakat Rawls kamusal ve özel alan kavramlarından ziyade kendi kavramlarını kullanır. Öncelikli olarak kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı kabul etmez. Bunun yerine kamusal siyasal kültür, kamusal olmayan siyasal kültür, toplumsal arka plan kültürü ve bu alanların arkasındaki gerekçeler kavramlarını kullanır.

Her şeyden önce vatandaşların uzlaşmaz kapsayıcı doktrinler ışığında bir görüş birliğine ulaşamayacağını düşünür. Kamusal akıl bu noktada her makul doktrinin örtüşen görüşbirliğine ulaşabileceği alan olarak kabul edilmektedir. Kamusal akıl herhangi bir kapsayıcı doktrine ister dinsel ister seküler olsun kamusal aklın gereklilikleri ve demokratik bir toplumun gereklilikleriyle uyumlu olduğu sürece ne saldırır ne de eleştirir (Rawls, 1997: 767).

Siyasal liberalizmde kamusal siyasal kültür alanı, insanların kapsayıcı doktrinleri ve düşünceleri karar ve ilke haline getiremeyeceği alandır dolayısıyla dar anlamda tarafsız ve evresensel alandır. Temel hak ve özgürlükler noktasında bir pazarlık yapılamayacağı baştan kabul edilmiştir (Rawls, 1997: 775).

Toplumsal kültür alanı ise insanların farklı görüşlere sahip olduğu ve müzakerenin yaşandığı alandır. Bu alan kamusal akıl ve siyasal liberalizmin ilkeleri tarafından yönetilmez (Rawls: 1997: 768). Farklı kültürler ve hayat tarzları bu alandaki özgürlükleri koruyan yasal düzenlemelerle korunmuştur.

Siyasal liberalizmde özel alan temel hakların ve özgürlüklerin her birey için korunduğu bir alandır. Rawls (1997: 791) özel alanın adaletten azade olmadığını özellikle vurgular. Rawls özel alanda herkes için negatif özgürlükleri garanti ederken, kamusal alanda da bireylerin makul olmalarının gerekliliğinin altını çizer.

Laden'in de (2013: 25) ifade ettiği gibi siyasal liberalizm ailelerin ve özellikle kadınların yaşadığı baskıya karşı duyarsız değildir. Rawls'ın özel alanda yaşanan herhangi bir adaletsizliğe karşı seyirci kaldığını iddia etmek adil olmaz. Aksine, bireylerin sosyal ve siyasal alandaki rollerini dikkatli bir şekilde düzenler. Rawls adalet ilkelerinin ve anlayışının toplumun temel yapısına uygulanmasını ister. Aile de toplum temel yapısını oluşturan kurumlardan biridir (Norman, 2015: 45). Birey hem özel alanda hem de kamusal alanda adaletin ilkelerini takip etmek zorundadır. Bu anlamda aslında siyasal liberalizm Abbey'in de (2007: 19, 2013b: 134) ifade ettiği gibi siyasal bir doktrin olmaktan ziyade kapsayıcı liberal doktrine dönüşür ve vatandaşların pek çok konu üzerinde hem fikir olmasını gerektirir. Ancak Rawlsçı anlamda kapsayıcı liberalizm iyi hayat anlayışını devlet gücüyle özel alanda uygulamaya çalışmaz. Aslında Rawlsçı siyasal liberalizm mükemmeliyetçilik ve devlet merkezlik içermez.

Birey, siyasal liberalizmde kamusal alanda olduğu gibi özel alanda da bir takım ödevlere sahiptir. Aile içindeki ilişkilerin de dahil olduğu özel alanda bireyin adaletin temel ilkelerine ve öngörülen ödevlere uygun davranmaması için ehliyet vermez. Siyasal liberalizmataerki ve bas-kıcı aile ilişkilerini rızaya dayalı değilse özel alanda da onaylamaz. Aile, özgürlüklerin, farklılıkların ve bireysel tercihlerin ifade edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Birey bir yandan bu yapı içerisinde dışsal olan politik müdahaleden korunmakta olup diğer taraftan aile içi her türlü baskı karşısında da dokunulmazlığa sahiptir (Walsh, 2012: 427-431). Siyasal liberalizmde adalet ilkeleri hem özel hem de kamusal alanın bir parçası olarak aile kurumu içinde geçerlidir.

Liberal Teoride Bireyin Özerkliği ve Farklılığı

Siyasal liberalizm bireyi toplum içerisinde konumlandırmasına bir itiraz liberteryenizmden gelir. Liberteryen yaklaşım bireyi kendi ekonomik çıkarını kovalayan rasyonel bir özne olarak kabul eder. Liberteryenizm bireyin özerkliğini sağlamak adına bireyi her türlü toplumsal bağlamdan kopararak ekonomik çıkarlarının peşinde koşan bir özneye

dönüştürür. Birey negatif özgürlüklere sahip, toplumsal kökleri olmayan bir aktör olarak resmedilir. Siyasal alan ise liberteryanizmde mümkün olduğunca negatif özgürlüklerin korunması mücadelesine dönüştürülür.

Liberteryanizmin birey algısı özerklik üzerine temellendirilmiştir. Liberteryenler de bireyi özerkliği ve farklılığı hususunu gözden kaçırdığı için siyasal liberalizmin birey anlayışına karşı çıkarlar. Bireylerin farklılığı argümanı Nozickliberteryen haklar teorisine dayanır. Nozick'e (1974: 33) göre birey değerleri uğruna feda edilemez. Ona göre refah devleti bazı bireylerin refahı için diğerlerini feda ettiğinde haklılaştırılmaz. Liberteryanizmde bireyler sadece negatif haklara sahip özneler olarak kabul edilirken dağıtımçı adalet ve pozitif haklar ve ödevler kabul edilmez.

Ralwsçı siyasal liberalizm ise sosyal ve doğal talihe vurgu yapar. Rawls'a göre (1971: 73) tesadüfi olan bir şeyin sonucu olarak ortaya çıkan mülkiyetin ahlaki bir geçerliliği yoktur. Bu sebeple liberal adalet dağıtımçı bir doğaya sahip olmak zorundadır. Ona göre bu bireyin haklarını ihlal etmez bilakis özerkliğini ve farklılığını güçlendirir ve korur.

Negatif ve pozitif özgürlük tartışması Isaiah Berlin'e kadar uzanır. Berlin (2002) bu iki özgürlük arasında ayrım yapar ve pozitif özgürlüklerin bireyin özerkliğini ve farklılığını tehlikeye düşürebilme riskine dikkat çeker. Mouffe (1991) da benzer şekilde birey özerkliğinin bireylerin özgürlükleri pahasına sağlanmaması gerektiğine dikkat çeker.

Bununla birlikte pozitif özgürlüklerin bireyin özerkliğine ilişkin katkısı gözden kaçırılmamalıdır. Pozitif özgürlükler bireyin özerkliğinin tehlikede olduğu durumlarda negatif özgürlüklerle birlikte garanti edilmelidir. Rawls'a göre sosyal ve ekonomik eşitsizlikler bazı durumlarda bireyin özerkliğine ve farklılığına zarar verebilir. Eğer bireyin özerk olabilmesi için gerekli eğitim, sağlık gibi pozitif özgürlükler sağlanmazsa bireyin negatif haklarda tehlikeye girer ve değerini kaybeder. Son derece sınırlı bir şekilde de olsa pozitif özgürlükler negatif özgürlükle birlikte var olmalıdır (Lomasky, 1990: 125-128).

Rawls adalet ilkeleriyle mülkiyet edinmeye dayalı bir demokrasiye imkân tanıyan bir temel yapı formüle etmeye çalışır. Negatif özgürlüklerin

önemini kabul etse de doğal talihten kaynaklanan fırsat eşitliğinin eksikliğinin bireyin özerkliği ve farklılığı için önemli sonuçları olacağı'nın altını çizer. Bununla birlikte Schmidt'ın de (2002: 246) ifade ettiği gibi sadece doğal ve sosyal talihten kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik çabalar bireyin özerkliğine katkı sağlar.

Bununla birlikte siyasal liberalizm sadece dağıtımcı bir boyuta sahip olmayıp bireyin sosyal ve siyasal alanlara ilişkin rolünü de önemser. Tomasi'ye (2001: 9) göre siyasal liberalizm bir hayat biçimini diğeri üzerinde üstün tutmaz ve tüm bireylere aynı iyi hayat anlayışını dayatmaz. Bireylerin özerkliği ve farklılığını garanti ederken farklı hayat planlarına sahip bireylerin birlikte yaşamasına imkân verir.

Siyasal liberalizm hayatın her alanını düzenleyen bir sosyal mühendislik projesi değildir. Her birey kendi istediği hayatı yaşamakta özgürdür. Farklı iyi hayat anlayışlarına sahip insanlar kamusal hayatta birlikte yaşarlar. Kendi hayat anlayışlarına göre siyasal hayata katılırlar. Farklı hayat anlayışlarına uygun olarak argümanlarını temellendirir ve dile getirirler. Herkesin tek bir iyi hayat perspektifine sahip olması gerekmediği gibi kamusal sorunların tartışıldığı noktada da düşüncelerini kendi iyi perspektifinden savunabilirler. Waldron'un (2015: 117) ifade ettiği gibi bir dindar dini gerekçelerle işkenceye karşı çıkarken bir başkası Kantçı felsefi düşünceye dayanarak işkenceye karşı çıkabilir. Fakat bu süreçte insanlar kendi düşüncelerine ek olarak objektif ve makul olmaya da özen gösterirler.

Sonuç

Liberal teoride bireyin temel haklara ve özgürlüklere sahip bir özne olduğu noktasında bir konsensus vardır. Bununla birlikte temel hakların ve özgürlüklerin doğasına ilişkin sınıflandırmada temel liberal yaklaşımlar arasında farklılıklar mevcuttur. Siyasal liberalizm ekonomik haklara ve özgürlüklere ek olarak sosyal ve siyasal haklara da önem verir.

Siyasal liberalizmde birey sadece kendi çıkarlarının peşinde koşan bir özne olup rasyonel olarak hareket etmekle kalmaz aynı zamanda

siyasal adaletin ilkelerine uygun davranır. Böylece sadece bencil, nihilist, her türlü sosyal ilişkiden soyutlanmış bir birey imgesi yerini toplumsal işbirliğinin bir parçası olan bireye bırakır. Siyasal liberalizmin birey anlayışında bireyin toplum karşısında ikincil konuma düşmesini engelleyecek güvenceler sağlanmıştır. Birey temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Toplumun bu özgürlükleri ve hakları geçersiz kılacak bir kapsayıcı siyasal ideolojiye sahip olması kabul edilmez. Böylece bireylerin özerkliği ve farklılığı garanti edilmiş olur.

Siyasal liberalizmde toplumun birey karşısında baskın bir yapıya dönüşmesinin engellenmesi bireyin toplumdaki bağımsız ve kopuk olduğu anlamına gelmez. Birey sosyal alanda dâhil olduğu toplumsal grubun parçası olarak kendi kültürünün gerektirdiği hayat tarzını yaşaması mümkündür. Aynı zamanda toplum içinde kardeş, anne, baba, arkadaş vb sosyal rolleri oynar.

Siyasal liberalizmde birey sadece ekonomik alanda eyleyen bir özne olmayıp siyasal bir özne olarak kabul edilir. Buna ek olarak birey, toplumda ortaya çıkan sorunları kamusal akıl süreci içerisinde çözmeye çalışan siyasal bir öznedir. Birey, siyasal bir özne olarak sadece rasyonel çıkarlarını siyasal alana taşıyan bir anlayış içinde hareket etmez. Toplumsal işbirliğini sağlayacak adalet hissine uygun olarak hareket eder. Bir başka deyişle siyasal arena sadece çıkarların maksimum kılınmaya çalıştığı bir iktidar mücadelesi olarak kabul edilmez. Siyasal liberalizmde siyasal alan farklı çıkarlara sahip bireylerin müzakere süreci içinde sorunları çözmeye çalıştığı bir alandır. Bu siyasal alan hayatın her katmanını düzenleyecek detaylı çözümler sunmaktan kaçınarak farklı hayat tarzlarına sahip bireylerin özerkliği ve farklılığı için gerekli zemini yaratır.

Liberal teoride birey, özerkliğini ve özerkliğini sağlamak adına negatif özgürlüklere ve bencil çıkarları peşinde koşan birey imgesine sıkıştırılmak istediğinde tarih dışı bir özne yaratır. Oysa siyasal liberalizmin sosyal ve siyasal olarak aktif aynı zamanda rasyonel ekonomik çıkarları peşinde koşan bir birey imgesi birey özerkliği ve farklılığı için daha iyi bir zemin sunar.

Kaynakça

- Abbey, R. (2013a). "Introduction: Biography of a Bibliography: Three Decades of Feminist ResponsetoRawls, Ed. Abbey, R., in Feminist Interpretations of John Rawls, The Pennsylvania StateUniversityPress, University Park, 1-23.
- Abbey, R. (2007). "Backtoward a Comprehensive Liberalism?", Political Theory, Vol. 35, 1, 5-28.
- Abbey, R. (2013b). "Rawls, Mill, and the Puzzle of Political Liberalism", The Journal of Politics, Vol.75, 1, 124-136.
- Berlin, I. (2002). Liberty: Incorporating Four Essays on Liberty, Ed. Hardy, H., Oxford UniversityPress, Oxford: New York.
- Brettschneider, C. (2007). "The Politics of the Personal: A Liberal Approach" American Political Science Review, Vol. 101, 1, 19-31.
- Brooks, T. (2015). "The Capabilities Approach and Political Liberalism", Eds. Brooks, T. ve Nussbaum, M., in Rawls's Political Liberalism, Columbia University Press, New York, 139-173.
- Douglas, R. B. (2012). "John Rawls and the Revival of Political Philosophy: Where Does He Leave Us?, Theoria: A Journal of Social&Political Theory, Vol. 59, 133, 81-97.
- Greetis, E. A. (2015). "The Priority of Liberty: Rawls vs. Pogge", The Philosophical Forum, Vol. 46, 2, 227-245.
- Gutmann, A. (1985). "Communitarian Critics of Liberalism" Philosophy and Public Affairs Vol.14, 3, 308-322.
- Kant, I. (1984). "Ahlak Metafiziğini Temellendirme", Seçilmiş Yazılar, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kocaoğlu, M. (2015). John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları, 2. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Laden, A. S. (2013). "Radical Liberals, Reasonable Feminists: Reason, Power, and Objectivity in Mackinnonand Rawls", Ed. Abbey, R.,

- in *Feminist Interpretations of John Rawls*, The Pennsylvania State University Press, University Park, 24-39.
- Lomasky, L. E. (1990). *Persons, Rights, and The Moral Community*, Oxford University Press, Oxford.
- MacIntyre, A. (1984). *AfterVirtue: A Study in Moral Theory*, 2nd Ed., University of Notre DamePress, Notre Dame.
- Mcmahon, C. (2014). "Rawls, Reciprocity and The Barely Reasonable", *Utilitas*, Vol.26, 1, 1-22.
- Mouffe, C. (1991). "Democratic Citizenship and the Political Community", Eds. Miami TheoryCollective, in *Community At Loose*, The University of Minnesota Press, Minneapolis: Oxford, 70-82.
- Norman, W. (2015). "Rawls on Market and Corporate Governance", *Business Ethics Quarterly*, Vol.25, 1, 29-64.
- Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, andUtopia*, Basic Books, New York.
- Okin, S. M. (1989). *Justice, Gender, and the Family*, Basic books, New York.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*, Original Edition, Harvard UniversityPress, Cambridge, MA, 1971.
- Rawls, J. (1994). *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York.
- Rawls, J. (1997). "TheIdea of Public Reason Revisited", *The University of Chicago Law Review*, Vol.64, 3, 765-807.
- Sandel, M. J. (1982). *Liberalism and the Limits of Justice*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sandel, M. J. (1984). "The Procedural Republic and the Unencumbered Self", *PoliticalTheory*, Vol.12, 1, 81-96.
- Schmidtz, D. (2002). "Equal Respect and Equal Shares", *Social Philosophy and Policy*, Vol.19, 1, 244-274.
- Tomasi, J. (2001). *Liberalism Beyond Justice: Citizens, Society, and The Boundaries Of Political Theory*, Princeton University Press, New Jersey.

- Waldron, J. (2015). "Isolating Public Reason", Eds. Brooks, T. ve Nussbaum, M., in Rawls's Political Liberalism, Columbia University Press, New York, 113-137.
- Walsh, M. B. (2012), "Private and Public Dilemmas: Rawls on the Family", Polity, Vol.44, 3, 426-445.
- Walzer, M. (1983).Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality, Basic Books, New York.
- Walzer, M. (1990). "The Communitarian Critic of Liberalism", Political Theory, Vol.18, 1, 6-23.
- Weithman, P. (2016). Rawls, Political Liberalism and Reasonable Faith, Cambridge University Press, Cambridge: New York.
- Taylor, C. (2003). Modern Social Imaginaries, Duke University Press, Durham.
- Taylor, C. (1989). Sources of The Self: The Making of The Modern Identity, Cambridge University Press, Cambridge: MA.

The Idea of Individual in Political Liberalism: A Critical Perspective

Abstract

It is difficult to say that there is a consensus on how to situate the individual within a society in liberal theory. The individual is regarded as an agent that looks out for her own personal interest and is a part of the social cooperation in liberal theory. Political liberalism is one of the attempts that tries to place the individual within a society. This paper focuses on how political liberalism places the individual within a society. The purpose of the study is to explain how political liberalism situates the individual as an agent that looks out for her own interest and plays an important role in the social cooperation. Firstly, it is focused how the individual and society are placed in political liberalism. Secondly, by taking into consideration the criticism which emphasizes that political liberalism leads to an understanding of the individual as one who is detached from the society, we explore the nature of the relationship that depends on interaction, communication, and cooperation between the individual and society in political liberalism. Thirdly, we discuss the effects of the distinction between public and private spheres on the individual in political liberalism. Lastly, it is argued that political liberalism neither detaches the individual from the society nor fictionalizes the society that ends the autonomy of the individual but rather protects the autonomy and separateness of individual.

Key Words: Individual, Rights, Liberty, Autonomy, Political Liberalism